

УДК 37.013.32

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-4.9>

В. М. Швидун

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту педагогіки
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено аналіз сучасного стану української системи освіти та на підставі цього визначено необхідність трансформації роботи вчителя відповідно до реалій сьогодення. Акцентовується увага на необхідності формування у майбутніх педагогів готовності до широкого використання педагогічних технологій у педагогічній діяльності з метою виховання творчої особистості, здатної використовувати теоретичні знання у практичних, можливо, нестандартних ситуаціях для конкурентоспроможної діяльності, інноваційного розвитку суспільства.

На підставі аналізу пріоритетних напрямів модернізації системи освіти України визначено нові ролі вчителя – фасилітатора, готового до безперервного навчання, який реалізує принципи «суб'єкт-суб'єктного» навчання з використанням інформаційних технологій навчання тощо.

Поліаспектний аналіз поняття «педагогічна технологія» дав змогу зробити висновок про наявність спільного бачення науковців щодо необхідності проєкту (мети) обґрунтованої, логічної, послідовної педагогічної системи, що реалізується у практичній діяльності вчителів.

Акцентовується увага на тому, що використання педагогічних технологій не може бути виокремлено як окремий напрям оптимізації та ефективності навчального процесу. Їх успішне використання передбачає комплексне використання всіх складників модернізації освітнього процесу – від теоретичних напрацювань науковців до практичних доробків учителів-практиків.

Зазначається обов'язковість наявності у вчителів, що реалізуватимуть педагогічні технології, таких факторів: компетентності (їх теоретична підготовка й практична здатність до використання педагогічних технологій) та здатності здійснювати систематичний моніторинг результатів навчально-виховного процесу.

Окремо зазначається доцільність ознайомлення майбутніх учителів з основами адаптивного управління, зокрема, рекомендується використовувати такі принципи: відкритості взаємодії, гнучкості, кооперації, багатомірності ієрархії управління навчальним процесом, самоуправління.

Також звертається увага на можливість застосування функцій адаптивного управління, спрямованих на спільну діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу – цілевстановлення, планування, організацію, координацію, регулювання та корекцію.

Ключові слова: педагогічні технології, адаптивне управління, модернізація освіти.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття характеризується стрімкими змінами в усіх сферах життя – економічній, політичній, соціальній, культурній. Це вимагає критичного переосмислення завдань і функцій систем освіти, оскільки сучасна освіта повинна насамперед давати не певну суму знань, а готувати людей до конкурентоспроможної діяльності. Тому проблема модернізації системи освіти набуває все більшого значення в контексті запровадження стратегічного мислення та системи управління знаннями. Необхідно змінити традиційні підходи до управління освітньою галуззю з метою трансформації системи підготовки фахівців відповідно до викликів сучасності, забезпечення соціальної інтеграції, розвитку особистості.

Зважаючи на той факт, що якість та ефективність системи освіти безпосередньо пов'язана

з якісною та ефективною роботою педагога, у всіх країнах на перше місце виходить проблема трансформації роботи викладача, вчителя відповідно до реалій сьогодення. Йдеться про формування «нового професійного обрису вчителя», тобто про диверсифікацію його функцій у контексті реалій інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань класифікації та використання педагогічних технологій у системі освіти розпочинається з моменту виникнення цього поняття. Зокрема, виділимо праці В. Безпалька, М. Кларіна, А. Нісмічука, Г. Селевка, Ф. Янушкевича та інших. Питання прогнозування розвитку педагогічних технологій розглядають С. Бондар, Г. Васильківська, І. Єрмаков, В. Кремень, В. Паламарчук та інші. На підвищенні якості навчального процесу за умови використання педагогічних технологій акцентують

увагу Н. Захарчук, С. Косянчук, О. Кравчук та інші. Ефективність педагогічних технологій у процесі формування компетентностей учнів старшої школи розглядається, зокрема, у колективній монографії «Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання» [12].

Зазначаючи значний доробок науковців, уважаємо доцільним продовжити розгляд питань, пов'язаних із підготовкою майбутніх учителів до використання педагогічних технологій у контексті модернізації системи освіти України.

Мета статті. Головною метою роботи є доведення тези про доцільність ознайомлення майбутніх учителів із позитивними напрацюваннями педагогів у сфері застосування педагогічних технологій та акцентування уваги на формуванні у них готовності до їх широкого використання в педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Процеси реформування системи освіти України, пов'язані зі світовими тенденціями, зокрема з інтеграцією європейської й української освітньої галузі, вимагають комплексного аналізу соціальних і когнітивних процесів, детермінованих глобалізаційними процесами. Все більш тісний зв'язок і взаємозалежність держав приводять до виходу конкурентності, суперництва націй і держав на якісно новий рівень, який охоплює всі сфери життя, зокрема й систему освіти.

Актуальним є завдання конституювання освіти та пошук найбільш ефективних освітніх моделей для досягнення випереджального руху. В інформаційному суспільстві система освіти має бути генератором суспільного розвитку, базою для формування нової культури та смисложиттєвої орієнтації.

Як зазначається в документі «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи», «за експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Але українська школа не готує до цього». І далі: «Учні спроможні лише відтворювати фрагменти несистематизованих знань, проте часто не вміють застосовувати їх для вирішення життєвих проблем. Спосіб навчання в сучасній українській школі не мотивує дітей до навчання. Матеріал підручників затеоретизований, переобтяжений другорядним фактологічним матеріалом» [8].

Констатуємо, що пріоритетним завданням системи освіти сьогодні є не формування носія знань, а виховання творчої особистості, здатної використовувати теоретичні знання у практичних, можливо, нестандартних ситуаціях для конкурен-

тоспроможної діяльності, інноваційного розвитку суспільства.

Основні напрями модернізації освітньої сфери України визначено відповідними нормативними документами. Зокрема, пріоритетними напрямами діяльності визначено такі:

- особистісну орієнтацію освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом усього життя;
- органічне поєднання освіти і науки, розвиток дистанційної освіти;
- інтеграцію вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Реалізація визначених завдань потребує кардинальних змін у системі навчання та виховання. На нашу думку, продовжуючи реформування системи освіти України, необхідно звернути серйозну увагу на підготовку майбутніх педагогів, оскільки їхня роль у навчально-виховному процесі сьогодні потребує кардинальних змін.

По-перше, вчитель має бути фасилітатором, консультантом, а не передавачем готової інформації.

По-друге, людство поступово переходить від індустріального суспільства до суспільства, де пріоритетними стають знання. Вчитель сам має бути готовим до безперервного навчання й акцентувати увагу учнів на необхідності навчання впродовж всього життя, поповнюючи та оновлюючи знання.

По-третє, вчитель повинен реалізовувати на практиці особистісно зорієнтований підхід у навчально-виховному процесі, відмовившись від традиційної моделі «суб'єкт-об'єктного» навчання на користь «суб'єкт-суб'єктної».

По-четверте, вчитель сьогодні повинен бути готовим до впровадження нових технологій навчальної діяльності – успішно використовувати інформатизацію та комп'ютеризацію, не протиставляючи традиційні методи навчання та інформаційні технології, а креативно їх пов'язуючи.

По-п'яте, не перший рік в Україні запроваджується профільне навчання у старшій школі, і в зв'язку з цим перед учителем постають нові завдання. Він повинен мати високий фаховий рівень як предметник; володіти методикою організації особистісно зорієнтованого та індивідуального навчання; не просто передавати суму певних знань, а формувати компетенції учнів.

По-шосте, вчитель повинен широко використовувати інноваційні методи й апробовані педагогічні технології навчання, стимулюючи учнів до самостійної роботи, самоорганізації.

Серед науковців до сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття «педагогічна технологія». Проте, аналізуючи погляди дослідників, зокрема В. Башаріна [2], В. Безпалька [3], М. Кларіна [4], Б. Лихачова [5], А. Нісімчука [7], Г. Селевко [10], Л. Столяренко [11], робимо висновок про наявність певного спільного бачення – зміст педагогічної технології повинен мати проєкт (модель) обґрунтованої, логічної, послідовної педагогічної системи, що реалізується у практичній діяльності педагогів. При цьому необхідно враховувати той факт, що використання педагогічних технологій не може бути виокремлено як окремий напрям оптимізації та ефективності навчального процесу. Їх успішне використання передбачає комплексне використання всіх складників модернізації освітнього процесу – від теоретичних напрацювань науковців до практичних доробків учителів-практиків.

Майбутні вчителі мають розуміти, що підвищення ефективності навчального процесу відбувається завдяки організованій, цілеспрямованій діяльності суб'єктів навчального процесу на основі чіткого та умотивованого визначення освітніх цілей, відповідного формування змісту освіти із конкретизації вибору адекватних форм організації навчального процесу, методів і засобів його реалізації, з використанням принципів: цілісності, діагностичної цілеспрямованості, завершеності, інтенсивності побудови освітнього процесу, відповідності, природовідповідності, професійно-етичної відповідності, сучасності, оптимізації навчального процесу [12].

При цьому, на нашу думку, слід обов'язково врахувати такі фактори: компетентність учителів, їхню теоретичну підготовку й практичну здатність до використання педагогічних технологій і моніторинг результатів навчально-виховного процесу. Другий фактор вважаємо доцільним зазначити особливо, оскільки, як уже зазначалося вище, відбувається трансформація бачення особистості випускника закладу освіти – від носія теоретичної інформації до особистості, яка має відповідні компетенції, необхідні для успішного, свідомого життя.

Саме тому ми вважаємо доцільним, продовжуючи реформування системи освіти України, акцентувати увагу під час навчання майбутніх педагогів на їхній готовності у практичній діяльності використовувати психологічні аспекти управління, орієнтуючись на індивідуальні особливості учнів, врахувати умови нестабільності зовнішнього та внутрішнього середовища на основі процесів мотивації, стимулювання, соціальної адаптації, взаємодії, самоорганізації та зворотного зв'язку на рефлексивній основі.

Процес ефективного застосування педагогічних технологій передбачає необхідність засто-

сування відкритої взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу на основі взаємовпливу, що викликає взаємоприспосовування їхньої поведінки на діа(полі)логічній основі, яка забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і самоспрямуванням дій на її досягнення.

Доцільним також вважаємо ознайомлення майбутніх учителів з основами адаптивного управління. В його основі – ситуативний підхід, який здійснив значний внесок у теорію управління завдяки рекомендаціям щодо практичного застосування теоретичних напрацювань у конкретних ситуаціях. Зокрема, розглядається конкретний набір обставин, що мають вирішальний вплив на навчальний процес у конкретному шкільному колективі та в конкретний час, що дає змогу враховувати змінні та нестабільні процеси шкільного життя.

Зокрема, пропонуємо використовувати такі елементи адаптивного управління:

- відкритість взаємодії, яка надзвичайно важлива під час використання педагогічних технологій, оскільки дає змогу або мінімізувати, або й зовсім уникнути стресових ситуацій, взаємозбагачує суб'єктів навчального процесу, сприяє виробленню природовідповідної лінії поведінки;

- гнучкість, що сприяє саморозвитку суб'єктів навчального процесу, спрямовує на самоуправління, пристосовуючи функціонування педагогічної системи до внутрішніх потреб і зовнішніх вимог;

- кооперація та взаємодія вчителів та учнів на всіх етапах навчально-виховного процесу з урахуванням поточних ситуацій;

- багатомірність ієрархії управління навчальним процесом з боку його учасників (з обов'язковим залученням учнів), дидактичним аспектом педагогічної системи, процесуально-функціональною структурою;

- специфічність механізму реалізації адаптивного управління й самоуправління навчальним процесом шляхом здійснення освітнього моніторингу на основі факторно-критеріального моделювання [1].

Особливість функцій адаптивного управління навчальним процесом полягає в спрямуванні його учасників на спільну діяльність, а саме:

- цілевстановлення – визначається як спільне вироблення реалістичної мети;

- планування – критеріальне моделювання очікуваного результату навчання суб'єктами цього процесу з поетапним визначенням кроків їх реалізації;

- організація – кооперація та самоспрямування дій суб'єктів навчального процесу;

- координація – узгодженість дій за попередньо виробленим планом для досягнення кінцевої мети;

- контроль – самоконтроль як учнів, так і вчителів, моніторинг результатів навчального процесу;

– регулювання та корекція – саморегулювання та самокорекція діяльності суб'єктів навчального процесу [1].

Висновки і пропозиції. Отже, здійснивши аналіз підготовки майбутніх учителів до використання педагогічних технологій у контексті нової української школи, ми дійшли певних висновків. Доцільність акцентування уваги на навчанні майбутніх учителів ефективного використання педагогічних технологій зумовлена необхідністю зміни традиційних підходів до організації навчально-виховного процесу з метою формування компетентностей учнів для конкурентоспроможної життєдіяльності. Під час застосування педагогічних технологій доцільно креативно використовувати позитивні напрацювання попередників та окремі елементи адаптивного управління.

Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз зарубіжного досвіду застосування педагогічних технологій у навчальному процесі з адаптацією його до реалій української системи освіти.

Список використаної літератури:

1. Адаптивне управління: прикладний аспект, поширення в освітній системі України : кол. монографія / Єльнікова Г.В., Лапшина І.С., Коробович Л.П., Медведь В.В. та ін. / за заг. ред. Г.В. Єльнікової. Тернопіль : Крок, 2015. 420 с.
2. Башарін В.Ф. Модернізація освіти в ССУЗах на основі педагогічної теорії діяльності. *Среднее профессиональное образование*. 2001. № 3. С. 37–40.
3. Безпалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. Москва : Педагогика, 1989. 192 с.
4. Кларін М.В. Розвиток «педагогічної технології» та проблеми теорії навчання. *Советская педагогика*. 1984. № 4. С. 117–122.
5. Лихачов Б.Т. Педагогика. Курс лекцій. Москва : ВЛАДОС, 2009. 648 с.
6. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
7. Нісімчук А.С. Педагогічні технології. Київ : Просвіта, 2000. 368 с.
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
9. Паламарчук В.Ф., Барановська О.В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. *Педагогічний журнал*. 2018. № 3. С. 60–66.
10. Селевко Г.К. Енциклопедія освітніх технологій. Ярославль : Педагогика, 2006. 934 с.
11. Столяренко Л.Д. Педагогічна психологія. Ростов-на-Дону : Фенікс, 2003. 544 с.
12. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. монографія / авт. кол.: Г.О. Васьківська, В.І. Кизенко, С.Е. Трубачева, С.П. Бондар, Л.А. Липова, О.В. Барановська, С.В. Косянчук, Н.В. Захарчук / за наук. ред. д-ра пед. наук Г.О. Васьківської. Київ : Педагогічна думка, 2015. 288 с.

Shvydun V. Preparation of future teachers for applying pedagogical technologies in the context of the new Ukrainian school

The article reveals the analysis of the current status of the Ukrainian education system and regarding the facts it identifies the need to transform the teachers' work in accordance with the present-day developments. It emphasizes on the relevancy to form future teachers' abilities to widely use pedagogical technologies in educational process to develop creative people who can apply theoretical knowledge in practical and perhaps nontypical situations to perform competitive activities and provide innovative development of society.

Having analyzed the priority areas for modernization of education system in Ukraine, we have defined new functions of a teacher-facilitator who is ready for lifelong learning, implementing the principles of "subject-subject" teaching with applying information technology training, etc.

Multifaceted analysis of the concept of "pedagogical technology" has allowed us to conclude that there is a shared vision among the scientists on the need for providing a project (goal) of a well-grounded, logical, consistent pedagogical system implemented in the teachers' practice.

Attention is paid to the fact that applying pedagogical technologies cannot be distinguished as a separate area of improvement and efficiency of the educational process. Their successful application includes the integrated use of all components of updating educational process – from the scientists' theoretical achievements to the teacher-practitioners' experience.

It is obligatory for teachers who will implement pedagogical technologies to have the following factors – competence (their theoretical training and practical ability to use pedagogical technologies) and ability to systematically monitor the results of the educational process.

The expediency for future teachers of introducing basics of adaptive management is especially noted, in particular, it is recommended to follow such principles as open interaction, flexibility, cooperation, multidimensionality of the hierarchy of educational process management, self-management.

In the article we also focus on the possibility of applying the functions of adaptive management, aimed at the joint activity of the subjects of the educational process – goal setting, planning, organization, coordination, regulation and correction.

Key words: pedagogical technologies, adaptive management, modernization of education.